

हरियाणा विद्यालय शिक्षा बोर्ड

पाठ्यक्रमस्य अध्यायानुसारम् अङ्कानां विभाजनम् (2025-26)

कक्षा :- पूर्व मध्यमा भाग-1 विषय : संस्कृत व्याकरण कोड: 902 SKV
सामान्यनिर्देशः-

1. सम्पूर्णपाठ्यक्रमस्य आधारे एका वार्षिकी परीक्षा भविष्यति।
2. वार्षिकी परीक्षा अ 80 अङ्कानां भविष्यति एवं च आन्तरिकं मूल्याङ्कनं अ 20 अङ्कानां भविष्यति।
3. आन्तरिकमूल्याङ्कनस्य कृते निम्नानुसारम् आवधिकं मूल्याङ्कनं भविष्यति-
 - (i) 6 अङ्कानां कृते - 3 सैट (SAT) परीक्षाणाम् आयोजनं भविष्यति। तासु परीक्षासु अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 06 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - (ii) 2 अङ्कयोः कृते- एका अर्धवार्षिकी परीक्षा भविष्यति। यस्या अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 2 अङ्कयोः भाराङ्को भविष्यति।
 - (iii) 2 अङ्कयोः कृते - शिक्षकाः कक्षा-कक्षयोः सहभागितायाः (CRP) कृते मूल्याङ्कनं करिष्यन्ति एवं च अधिकतमौ द्वौ अङ्को अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने दास्यन्ति।
 - (iv) 5 अङ्कानां कृते- छात्राः परियोजनाकार्यं करिष्यन्ति। यस्य अन्तिमान्तरिकमूल्याङ्कने 05 अङ्कानां भाराङ्को भविष्यति।
 - (v) 5 अङ्कानां कृते- छात्राणाम् उपस्थितेः अनुसारेण अधिकतमाः 05 अङ्काः प्रदीयन्ते-

75% तः	80% पर्यन्तम् = 01 अङ्कः
80% तः उपरि	85% पर्यन्तम् = 02 अङ्कौ
85% तः उपरि	90% पर्यन्तम् = 03 अङ्काः
90% तः उपरि	95% पर्यन्तम् = 04 अङ्काः
95% तः उपरि	= 05 अङ्काः

पाठ्यक्रमस्य संरचना (2025-26)

कक्षा :- पूर्व मध्यमा भाग-1

विषय : संस्कृत व्याकरण

कोड: 902 SKV

क्रम-संख्या	आकलनबिन्दवः	अङ्का
1.	खण्ड: 'क' वर्णोच्चारण शिक्षा (महर्षिदयानन्दसरस्वतीकृतव्याख्या)	10
2.	खण्ड: 'ख' अष्टाध्यायीमूलपाठः (1-2 अध्यायौ)	12
3.	खण्ड: 'ग' अष्टाध्यायीसूत्रव्याख्या (1-2 अध्यायौ)	(42)
	1. प्रत्याहारसूत्राणि	6
	2. पदच्छेदविभक्ती	6
	3. समासविग्रहौ	10
	4. अर्थोदाहरणे	15
	5. संज्ञाविधायकसूत्राणि	5
4.	खण्ड: 'घ' बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः • बहुविकल्पीयप्रश्नाः एकैकस्याङ्कस्य सम्पूर्णपाठ्यक्रमात् निश्चिताः सन्ति।	16
	योगः	80
	आन्तरिक-मूल्याङ्कनम्	20
	सम्पूर्णाङ्काः	100

खण्ड: 'क'— वर्णोच्चारण शिक्षा

सर्वेषां सूत्राणां कण्ठस्थोकरणम्, सूत्रार्थावबोधः, वर्णानां स्थानप्रयत्नयोः विशिष्टज्ञानम्, भूमिकायाः विशिष्टाध्ययनम्।

खण्ड: 'ख'— अष्टाध्यायीमूलपाठः

सर्वेषां सूत्राणां शुद्धोच्चारणम्, सूत्राणां कण्ठस्थीकरणम्, सूत्राणां शुद्धलेखनस्याभ्यासः।

खण्ड: 'ग'— अष्टाध्यायीसूत्रव्याख्या

- पदच्छेदविभक्ती
पदानां सम्यक् विच्छेदः, लिङ्ग-वचन-पुरुष-विभक्तीनां समुचितं ज्ञानम्।
- अर्थोदाहरणे
सूत्राणाम् अर्थज्ञानम्, अनुवृत्तिज्ञानम्, उदाहरणज्ञानम्।
- रूपसिद्धिः (सामान्या)
सूत्रार्थज्ञानम्, प्रत्ययज्ञानम्, सूत्राणायथावत् नियोजनम्।

मासिक पाठ्यक्रमस्य शिक्षण-योजना (2025-26)

कक्षा :- पूर्व मध्यमा भाग-1

विषय : संस्कृत व्याकरण

कोड: 902 SKV

मासाः	पाठ्यपुस्तकस्य नाम	पाठ्यविन्दवः	शिक्षणस्य कालांशाः	पुनरावृत्तेः कालांशाः
अप्रैल	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः	भूमिकाभागः प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादः प्रथमाध्यायस्य प्रथमपादः	4 4 10	- 1 1
मई	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः	प्रथमप्रकरणम् प्रथमाध्यायस्य द्वितीयपादः प्रथमाध्यायस्य द्वितीयपादः	3 4 12	1 1 2
जून	ग्रीष्मावकाशेषु संस्कृतसम्बद्धगतिविधयः			
जुलाई	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः	द्वितीयप्रकरणम् प्रथमाध्यायस्य तृतीयपादः प्रथमाध्यायस्य तृतीयपादः	3 4 12	1 2 2
अगस्त	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः	तृतीयप्रकरणम् प्रथमाध्यायस्य चतुर्थपादः प्रथमाध्यायस्य चतुर्थपादः	3 4 12	1 1 2
सितंबर	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः	आवृत्तिः आवृत्तिः आवृत्तिः	5 5 15	- - -
अक्टूबर	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य- प्रथमावृत्तिः	चतुर्थप्रकरणम् द्वितीयाध्यायस्य प्रथमपादः द्वितीयाध्यायस्य प्रथमपादः	4 4 10	2 2 4

नवंबर	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य— प्रथमावृत्तिः	पंचमप्रकरणम् द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयपादः द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयपादः	3 4 12	2 2 3
दिसंबर	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य— प्रथमावृत्तिः	षष्ठप्रकरणम् द्वितीयाध्यायस्य तृतीयपादः द्वितीयाध्यायस्य तृतीयपादः	2 4 12	1 1 2
जनवरी	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य— प्रथमावृत्तिः	सप्तमाष्टमप्रकरण द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थपादः द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थपादः	2 4 12	1 1 2
फरवरी	वर्णोच्चारणशिक्षा अष्टाध्यायीमूलपाठः अष्टाध्यायीभाष्य— प्रथमावृत्तिः	आवृत्तिः आवृत्तिः आवृत्तिः	6 6 12	— — —
मार्च	वार्षिकी परीक्षा			

विशेषकथनम्—

विषयशिक्षकेभ्यः मन्तव्यो दीयते यत् ते छात्राणां शब्दावल्याः अवधारणाश्च स्पष्टतां वर्धनाय अध्यायेषु प्रयुक्तायाः शब्दावल्याः परिभाषात्मकशब्दानां टिप्पणीपुस्तिका सज्जीकरणाय च निर्देशं कुर्युः।

निर्धारितपुस्तकानि—

1. अष्टाध्यायीभाष्यप्रथमावृत्तिः— ब्रह्मदत्तजिज्ञासुः (प्रकाशकः—पाणिनि महाविद्यालय, रेवली जिला—सोनीपत)।
2. पाणिनीयाष्टाध्यायीप्रवचनम्— आचार्यसुदर्शनदेवः (प्रकाशकः— गुरुकुल झज्जर)।
3. वर्णोच्चारणशिक्षा— आचार्यसुदर्शनदेवकृतव्याख्या। (प्रकाशकः—गुरुकुल झज्जर)।

प्रश्नपत्रस्यप्रारूपम् (2025-26)

कक्षा :- पूर्व मध्यमा भाग-1

विषय : संस्कृत व्याकरण

कोडः 902 SKV

प्रश्नानां प्रकारः	अङ्काः	संख्या	विवरणम्	पूर्णाङ्काः
वस्तुनिष्ठप्रश्नाः	1	16	16 बहुविकल्पीयाः प्रश्नाः	16
अतिलघूत्तरात्मकप्रश्नाः	2	10	पदच्छेदविभक्ती, समासविग्रहः, वर्णोच्चारणशिक्षा	20
लघूत्तरात्मकप्रश्नाः	4	5	अष्टाध्यायीमूलपाठः	20
दीर्घ-उत्तरात्मकप्रश्नाः	6	4	सूत्रव्याख्या	24
योगः		35		80